

Nadaljnje razpravljanje — ne samo o silno dvomljivem Golouhovem pismu iz Pariza Pittoniju, ampak — o vsej tej zadevi pa zahteva nekoliko širši okvir, kjer je treba pojasniti troje reči: splošno stališče socialistov — slovenskih in italijanskih — do italijanske aneksije Primorja, položaj na pariški mirovni konferenci in takratno splošno »revolucionarno situacijo« v Evropi.

Dušan Kermavner

POLEMIKA

O »ZAMEGLITVI« IN »ZASKOČENJU« V RECENZIJ DR. DUŠANA KERMAVNERJA

Dr. Kermavner priznava v svojem sestavku v »Sodobnosti« (1967, št. 2), da »memoarska pisanja gotovo ne gre meriti z merilom za zgodovinske prikaze«, pa jih le meri tako in si prizadeva dokazati, da so moji spomini pomanjkljivi, ker ne upoštevajo vseh zgodovinskih dogajanj, ker niso celoten »zgodovinski prikaz«. Če bi se bil dr. Kermavner ravnal po svojih zgoraj citiranih besedah, bi moral obravnavati (ali po njegovem »meriti«) mojo knjigo, kot se obravnavajo spomini. Toda v tem primeru ne bi mogel skonstruirati svoje teorije »o vlogi izbriso v in anonimitet« v mojem spisu, ki ga, sodeč po neučakanosti in neobjektivnosti vsega, kar je o njem doslej napisal v »Naših razgledih« in v »Sodobnosti«, hudo skeli. Le tako mi lahko očita, zakaj ne pišem obširneje o vlogi Slovenske ljudske stranke v našem javnem življenju.

Očita mi nadalje, da premalo pišem »o narodno socialistični stranki, ki se je razmahnila zlasti v Primorju pred prvo svetovno vojno kot Narodna delavska organizacija in se po prevratu razširila v notranjo Slovenijo.« Tudi to mu ni po volji, da omenjam, kako je neka slovenska sindikalna organizacija pred prvo vojno ponujala italijanskim in nemškim delodajalcem slovenske stavkolomce. Zgraža se, ker jo imenujem žolto. Mar jo naj označim za razredno in revolucionarno? Kermavner bi moral najprej sam lepo urediti svoje misli in šele nato spregovoriti. Tako bi mu postalo jasno, da »dvoboj med obema tradicionalnima meščanskima taboroma«, t. j. med Slovensko ljudsko in Slovensko narodno napredno stranko (slednja se je imenovala »Jugoslovanska« šele po prvi vojni) ne sodi v moje spomine, v katerih pišem, če izvzamem odstavke za povezavo, le o stvareh, ki sem jih sam neposredno doživljal in opazoval, ter o političnih področjih, v katerih sem sam deloval. Opis vloge omenjenih dveh strank (in še drugih, če smo dosledni!) v našem političnem življenju pred prvo vojno in pozneje sodi v splošno politično zgodovino Slovenije.

Kermavnerjev in moj slog sta si tako daleč narazen, da ga skoro razumem, če moje pisanje označuje za »plitvo časnikaščino«. Kermavnerju je tuje z drobnarijami neobremenjeno, jasno in pregledno prikazovanje preteklosti. Zato so nekateri njegovi zamotani in obupno razvlečeni stavki težko branje za vsakogar. V njegovih ocenah mojih spominov zglede za slab slog ne manjka.

Dr. Kermavner mi očita, zakaj ne pišem nič o krščanskosocialnem gibanju pri nas. Predvsem sem imel s krščanskimi socialisti malo stikov. O njih nisem

pisal, ker se mi je upiralo, da bi jih odpravil mimogrede. Pomen Janeza Evangelista Kreka je presegal okvir Slovenije. V dunajskem parlamentu se je uveljavil kot »rdeči« duhovnik Avstrije že v času, ko je bilo delavsko gibanje šele v povojih. Napisal je »Črne bukve«. In s profesorjem Ušeničnikom sta prva med Slovenci pisala o znanstvenem socializmu. To je bilo pomembno ne glede na njuno krščansko izhodišče in njun idealistični pogled na svet. Krščanski socializem in marksistično delavsko gibanje sta s širjenjem obzorij v politiki ob hkratnem vplivu moderne književnosti na slovensko javnost nemalo prispevala k osveščanju našega ljudstva. Toda vse to sodi v posebno preučevanje.

Le komu se hoče dr. Kermavner prikupiti, ko mi tako besno očita, da »brišem« (ta lepi izraz je ves njegov) vse politične stranke in vsa gibanja, ker motijo moj »spominski svet«? Le zakaj bi te stranke motile ta moj svet? Ponavljam: nisem pisal zgodovine slovenskih političnih strank — napisal sem le svoje spomine.

Vse, kar navaja dr. Kermavner v zvezi z nastankom in razvojem ljubljanske skupine »Zarja«, sodi v kroniko tega zanimivega pojava, nikakor pa ne v knjigo spominov. Mene je zanimalo pomembno dejstvo, da se je ljubljansko delavstvo prvo pozitivno ravnalo po pozivu Moskve in složno nastopilo pri občinskih volitvah. To je bil prvi uspešni skupni nastop vsega delavstva — komunističnega in socialističnega — pod geslom enotne fronte. V tem sem videl in vidim pomen te akcije in prav to sem želel zabeležiti v svojih spominih.

Kermavnerjev nestrpni apriorizem o vrednosti mojih spominov in njegova presenetljiva nezmožnost prav razumeti slikovito napisana mesta, se kmalu pokažeta ob njegovi »kritični« beležbi k anekdoti, ki sem jo uvrstil v spomine v zvezi s skupino težkih atletov in z delavsko olimpiado v Frankfurtu, češ da sem s tem »pojmu revolucionarnosti vzel politično vsebino in jo nadomestil s — temperamentom in vzrojljivostjo«. Smisel navedene anekdote, ki naj bi predvsem pokazala, s kako omejenimi gmotnimi sredstvi so takrat razpolagale delavske kulturne organizacije, razume dr. Kermavner docela napačno. Do kakih absurdnosti ga zavajata njegov pikolovski način mišljenja in njegova pristrastnost, se vidi tudi iz naslednjega odstavka, v katerem me dolži, da uporabljam »anarhistično frazeologijo«. Če sem spričo takratne vladne politike do delavstva napisal, da bi bile upravičene še tako ogorčene akcije »z dinamitom in petrolejem ter s karabinkami na barikadah« (uporabil sem figurativno besede iz oklica, ki ga je v davnih dneh prejšnjega stoletja naslovil na slovenske delavce France Železnikar), nisem sopal anarhističnih fraz, temveč sem le poudaril, v kako težkih razmerah je takrat živel delavstvo in kako upravičeno je bilo njegovo uporniško razpoloženje. Mar ni Dušan Kermavner istega mnenja? V to vrsto sodi tudi Kermavnerjeva beležka pod črto o Vulču, ki sem mu posvetil nekaj toplih stavkov in pripomnil, da so delavske organizacije založile v njegov spomin razglednico. Hudo mi zameri, ker nisem natančno napisal, katera organizacija je razglednico založila. Kdo je omenjeno razglednico založil, pa ni razvidno niti iz Kermavnerjeve beležke. To, da je bil Vulč član Komunistične partije, je bilo splošno znano. Kermavner se hudo moti, ko piše, da je uvodnik o Vulču v »Delavski politiki« »domnevno« napisal Sedej. Dušan Kermavner se je obregnil tudi ob mojo primerjavo takratnih političnih razmer na Slovenskem z razmerami v Bukovini, češ da je to za bralce

nerazumljivo povedano. In vendar lahko vsakdo iz konteksta ugane, kaj sem hotel povedati, tudi bralec, ki sicer ne ve, da pomeni ime te bivše avstrijske dežele: zaostalost, »bogu za hrbtom«, na najnižji stopnji razvoja v monarhiji.

Dr. Kermavner, ki meni očita namerno »brisanje«, sam neženirano preskoči cela poglavja moje knjige (o zlomu Avstrije, o italijanski zasedbi Slovenskega Primorja, o Koroški, o pariški mirovni konferenci po prvi vojni, o združitvi jugoslovanskih narodov v svojo državo, o majniški deklaraciji itd.), kakor da o vsem tem sploh nisem spregovoril, kakor da so za zgodovinarja Kermavnerja vsa ta vprašanja brez pomena. Vse to je moral v svoji recenziji »brisati« ali pa »zamegliti«, samo da je lahko napisal, da moji spomini »ne pretendirajo na kaj več kakor le na vpogled v delavsko gibanje«. In še to, naj se »nihče ne zaskoči (?) v nesprejemljivi (?) zaključek, da so zaradi takšne relativne »vrednosti« sleherni spomini že godni za natis«. (Kakšno izmaličeno slovenščino piše ta recenzent!)

Opozoriti je treba, da je vse, kar je napisal dr. Kermavner o Cirilu Štuklju, ki ga hkrati obsoja in brani, graja in hvali, povečini zgrešeno. »Delavca« so urejali: Viktor Zore, nato Ivan Tokan, Ivan Meznarič, Jože Berdajs, Alojzij Čeh, J. Golmajer in nato Ciril Štukelj, od 6. številke leta 1924 pa J. Ošlak. Izdajatelji pa so bili: Ivan Mlinar, Ivan Tokan, France Svetek, Joža Golmajer, od 16. številke 1926 Ciril Štukelj, od 6. številke 1927 Josip Ošlak in od 26. številke 1929 konzorcij (Ivan Vuk, nato Niko Bricelj). Tudi »Svoboda« so urejali v obdobju, ki ga omenja, drugi. Štukljevo sodelovanje pri tej reviji je bilo hudo skromno. Kermavner sodi, da je bila »Svoboda« tisti čas po vsebini »specifično socialistično marksističnega značaja« in pripisuje to zaslugo Štuklju. Tisti letniki »Svobode« so še danes dosegljivi in bralec se lahko prepriča, da so bili ti prispevki — povečini prevodi del — v bistvu avstromarksistične smeri. Kermavner bi iz svojega političnonazorskega gledišča ne smel danes hvaliti, kar je včeraj pobijal. O pomenu Štukljevega časnikarskega in organizatorskega dela se je hudo razpisal, očitno zato, da »zabriše« trditve v mojih spominih, da je bilo Štuklju zaupano urejanje »Vzajemne Svobode«, ker je ostro obsojal težnjo k združitvi vseh naprednih opozicijskih sil v enotno fronto in odločno odklanjal linijo, ki jo je ta revija zagovarjala med mojim urejanjem. Mislim na težnjo, ki je prišla glasno do veljave v Ošlakovem članku, ki ga Kermavner le toliko omenja, kolikor se zdi njemu prav. Čemu Kermavner »bríše« oz. »zamegljuje« to važno okoliščino, čemu se trudi dokazati, da je bilo urejanje revije Štuklju le »vrnjeno«, čemu zamolčuje, da mu je bilo leta 1937 zaupano urejanje »Vzajemne Svobode« le zato, ker je bil za desničarski krog socialnodemokratske stranke zanesljiv? Tu ni bilo komu kaj »vrniti«. Ko ne bi bil dr. Kermavner sprt z objektivnostjo, bi moral ugotoviti, da je »Vzajemna Svoboda«, ko je bilo Štuklju uredništvo zaupano, kmalu res hudo zvodena.

Popolnoma zgrešena je tudi Kermavnerjeva domneva, da je Štukelj sodeloval pri izdajanju »Delavske politike« oz. pri ustanovitvi takratnega Delavskega sveta. S to akcijo Ciril Štukelj ni imel opravka. Takrat se je ukvarjal predvsem z volitvami v Delavsko zbornico, kjer je bil v službi. Za moja združevalna prizadevanja ni imel posluha. Menil je, da utegnejo taka prizadevanja koristiti komunističnemu gibanju. Sovraštva do ljudi, s katerimi je nekoč sodeloval, se dolgo ni mogel otresti. Vse to je bilo splošno znano, pa bi

moralo biti tako tudi dr. Kermavnerju, ki bi danes rad hvalil Cirila Štuklja z vsemi nekdanjimi »socialpatrioti« vred, samo da bi »zameglil« to, kar sem jaz napisal v spominih.

Netočen in nelogičen je Kermavner, ko piše, da v socialistični stranki ni bilo levega krila, da sem si to strujo, ki se je pojavila v socialistični stranki že med prvo svetovno vojno (v svoji knjigi navajam o njej dovolj neovrgljivih dokazov, saj je bila že revija »Demokracija« glasilo te struje) kratko in malo izmislil, pa mi nekaj strani za tem očita, da nič ne pišem o Svetkovi skupini levih socialistov. Ko ne bi bil Kermavner tako pristranski do mene, bi bil morda že sam opazil to protislovnost, toda vsi taki in podobni »spodrsrljaji« so mu nujno potrebni, da mi lahko očita »brisanje« oseb, ki so se uveljavile v delavskem gibanju ali kakorkoli v javnem življenju in podobno.

Ponovno moram dr. Kermavnerja opozoriti, da sem pisal spomine v zvezi z dogodki, ki sem jim bil priča; nisem sestavljal pregleda strank, seznama telefonskih naročnikov ne osebnega imenika prebivalcev Slovenije. Opisal sem splošna dogajanja, ker se mi zdijo za zgodovino bolj važna kot posamezne osebe. Čudno, da marksist Kermavner ni tega mnenja. Zato nisem pisal o Svetkovi skupini levih socialistov in v tej zvezi ne o dr. Ferfolju, ki je bil za druge vojne v Trstu predsednik mestnega odbora Osvobodilne fronte do uspelega odhoda k partizanom. Da se je dr. Ferfolja že od časa »mladinov« v soc.stranki prišteval k njenemu opozicijskemu krilu, bi moralo biti tudi dr. Kermavnerju znano. In še sreča, da nisem o vsem tem nič pisal; kakšne fantastične namene bi mi v zvezi s tem podtikal, kakor je to storil že v prvem članku v »Naših razgledih«.

Toda Kermavner mora svojo »tezo« o »anonimiteti« vzdržati do konca, zato se naposled spotakne celo ob besede, ki sem jih posvetil požrtvovalnim delavskim zaupnikom, tem zares brezimnim tvorcem, kot jih imenujem, ki so bili kvas slovenskega delavskega gibanja. Zameri mi, ker jih ne navajam z imeni in priimki! Mar naj bi bil navedel imena vseh tisočev in več delavskih zaupnikov, da bi mi Kermavner ne mogel očitati »anonimitete«? Po tej logiki bi morala biti tudi na spomeniku neznanemu junaku na Avali vklesana imena vseh padlih za domovino. Ker me je dr. Kermavner zaradi tega napadel že v »Naših razgledih«, se vprašujem, čemu mi tako trdovrtao in nepravilčno ponovno očita isto. Dr. Kermavner se je nedvomno »zaskočil«. Zato naj na kratko pribijem naslednje: dr. Dušan Kermavner priznava dobri polovici moje knjige veljavo; vse nadaljnje strani pa so po njegovem mnenju nesprejemljive. To je sicer dokazoval, ni pa dokazal. Zahvaljujem se mu za njegovo vzvišeno, polovično priznanje z željo, da napiše še nadaljnje tri kilomske članke o tej moji knjigi in doseže tako svojevrsten opombarski in dezinformatorski rekord.

Dr. Kermavner pa se ni lotil le mojih spominov, zdelo se mu je potrebno, da se loti tudi moje, skoro pred štiridesetimi leti napisane socialne drame »Križa«, uprizorjene v ljubljanski Drami. Vsebina te gledališke igre je socialnega značaja. »Križa« je drama družbenih, ne pa srčnih konfliktov, njena uprizoritev je bila družbeno borbena manifestacija, po Kermavnerju pa sem si s to igro »privoščil intimno izpoved«. Mnogo hudega je že prestal naš narod: bili so ga potresi in poplave, bila so ga stoletja kuge in kolere; bile vojne in persekucije, ali vsaj to srečo je imel, da se Dušan Kermavner dotlejš še ni »zaskočil« v literarno kritiko.

P. S. Ko sem že izročil uredništvu »Sodobnosti« odgovor, se je dr. Dušan Kermavner oglasil še z gornjo oceno, v kateri govori o zasedbi Trsta jeseni 1918. Predvsem naj pribijem, da je Kermavner s člankom o Trstu premaknil razpravo na širše polje, kar je vsekakor prav, pripominjam pa, da je s tem poglavjem sam spodbil svojo trditev v prejšnjem članku, da moji spomini, »ne pretendirajo na kaj več kakor le na vpogled v delavsko gibanje«.

Pobudo, da stopi tržaško prebivalstvo v stik z zavezniškim vojnim ladjevjem in prosi za takojšnjo pomoč v živilih in zdravilih, je dalo vodstvo Italijanske socialistične stranke po seji, na kateri se je razpravljalo o obupnem položaju v velikem mestu, ki je bilo že več tednov prepuščeno samemu sebi. Vodstvo Italijanske nacionalne stranke se je temu predlogu upiralo, ker je menilo, da bi se morali neposredno povezati s poveljstvom italijanske armade na Soči in jo pozvati, da čimprej vkoraka v Trst in pripelje po kopnem iskano pomoč v hrani in zdravilih.

Ni težko uganiti, zakaj se je italijansko nacionalno vodstvo postavilo na to stališče. Po londonskem paktu, ki so ga že leta 1915 podpisale zavezniške velesile z Rusijo vred (za slednjo ga je podpisal njen takratni zunanji minister Sazonov), naj bi Trst in njegovo širše zaledje do razvodja med Jadranskim morjem in Savo pripadla Italiji. Sodilo je, da je Trst z umikom avstrijske vojske postal že del Italije. Slovenski Narodni svet je pristal na sproženo pobudo le pod pogojem, da se stopi v stik z zavezniškim ladjevjem na Sredozemlju in se zahteva s posebno depešo zavezniškemu svetu, ki je tiste dni stalno zasedal v Versaillesu, zavezniška intervencija in pomoč za Trst. Kaj je mogel v danem položaju Narodni svet sicer ukreniti? Naj bi bil pobudo odklonil in si nakopal očitek večine tržaškega prebivalstva, da noče iz nacionalne mržnje pomagati sestradanemu mestu? In če bi bil kljub vsemu pobudo odklonil, ali bi bil s tem kaj dosegel? Italijanska vojska je vtem prišla že do Červinjana in se naglo približevala Trstu. Slovenci v Trstu niso mogli njenega prihoda ne »pospešiti« ne zaustaviti.

Italijanski socialisti so pristali na stavljene pogoje, pristal je navidezno tudi zastopnik Italijanske nacionalne stranke. Kako so stvari nadalje potekale, je znano. Čudim se, da Kermavner dosledno ignorira pogumno izjavo zastopnika Slovencev dr. Ferfolje pred admiralom Marzollom. Poročilo članov parlamentarne misije, ki je potovala s torpedovko v Benetke, navajam v svojih spominih v celoti (stran 125). Tu izvemo med drugim, da je Josip Ferfolja pritrdil, da je Trst »potreben takojšnje pomoči v hrani in zdravilih, želi si pa kot delegat Odbora za javni blagor v Trstu in na osnovi njegovega pismenega in omejenega pooblastila intervencijo antante in ne le Italije, kakor je to izjavil odposlanec Samaia. Kot zastopnik jugoslovanskega Narodnega sveta, ki sodi, da bi morala biti sporna politična in državnopravna vprašanja med Italijo in Jugoslavijo rešena šele na mirovni konferenci, ne more soglašati z začasno okupacijo Trsta, razen v primeru, če bi Italija dobila za to formalen nalog od antantek. Ko Dušan Kermavner piše na dolgo in podrobno o teh stvareh, ne bi smel tako brezbrizno prezreti te pomembne izjave.

Dr. Kermavner pozablja, da je bil Trst mesto z italijansko večino, da je bila usoda Trsta odvisna predvsem od volje in odločitev te večine. V Odboru za javni blagor je bilo po 12 zastopnikov italijanskih socialistov in nacionalistov in komaj 4 zastopniki Slovencev obeh strank (narodne in socialistične). Ali smo mogli Slovenci sploh, slovenski socialisti pa še posebej, kaj ukreniti

na svojo pest mimo italijanskega vodstva socialističnega gibanja v Trstu? Ali smo imeli sploh pravico odločati mi sami o usodi Trsta, sami oklicati neodvisno Tržaško republiko, skratka, govoriti v imenu vsega prebivalstva, tudi italijanskega? Ali se da resno misliti, da bi bilo to možno? In kako naj bi tudi tako, čeprav le manifestativno proglasitev lahko izvedli? Politično aktivni del Slovencev je bil večidel na fronti. Odločilna politična sila v mestu je bilo socialistično delavstvo italijanske in slovenske narodnosti. To pomeni, da je bila odločilna predvsem italijanska večina tega dela prebivalstva. Napačno bi bilo sicer sklepati, da ni bilo tržaško delavstvo italijanske narodnosti zmožno odločnih revolucionarnih dejanj. Zgodovina njegovih socialnih bojev je častna. Če ni bilo Tumovega mnenja, da zgolj zaradi »pokončnosti«, kot se izraža Kermavner, žrtvuje za »manifestativni« trenutni oklic tržaške neodvisne republike človeška življenja, je imelo pač svoje stališče in svojo stopnjo socialistične internacionalistične zavesti. Sodim, da bi bila Kermavnerjeva razsojanja realnejša, če bi upošteval navedena objektivna zgodovinska dejstva.

Kermavner naj se skuša vživeti v takratne čase in v takratne razmere, ko še niso dozoreli pogoji za velika, čeprav brezupna dejanja, v čase, ko so se komaj oglašali prvi akordi oktobrske revolucije, pojavljala prva organizirana revolucionarna gibanja. Morda mu bo potem bolj jasno, zakaj kaže presojati stvari realno in računati z danimi možnostmi določene razvojne faze. Dr. Henrik Tuma je bil pogosto žrtev lastnih teoremov — življenje okrog njega pa je na žalost potekalo drugače. Zamerim mu še danes, da je v trenutku osebne užaljenosti raztrosil v svet vest, da so tržaški slovenski nacionalni krogi šli v Benetke, da bi »pospešili«, kot piše Kermavner, zasedbo Trsta po italijanskih četah. Marsikaj smo slovenski socialisti v svojih listih in v svojih govorih očitali tem starim, povečini še avstrijsko oblikovanim in usmerjenim slovenskim patriotom ob Jadranu, toda, da bi si ti vdani domoljubi želeli čimprej v meje Italije, si ne bi nikdar upali izjaviti ali zapisati. Predobro smo jih poznali. Tako krivični jim ne smemo biti.

Dušan Kermavner bo seveda kljub temu še nadalje razpredal in znanstveno raziskoval Tumovo teorijo o možnosti tega, kar ni bilo možno. Toda naj povem še tole. Spomladi leta 1945 je zmagovita jugoslovanska narodno-osvobodilna zavezniška vojska prodrla v Trst ter ga dejansko in ne le manifestativno zasedla. Čez nekaj tednov pa ga je morala zapustiti, če naša vlada ni hotela preveč tvegati. Ali lahko reče dr. Kermavner, da ta naša vojska in vlada nista bili dovolj »pokončni«, da sta bili »upogljivi« oz. »prilagodljivi«? Prav to, da so naši politični voditelji imeli pogum realno presojati položaj, kaže, da se niso spuščali v donkihotska početja. Ravnali so po Bismarkovem načelu, da je »politika umetnost možnega«. Toda če nismo leta 1945, v popolnoma spremenjenih razmerah, mogli sami odločati o usodi Trsta, kako naj bi bili leta 1918, ko smo bili brez moči, zreducirana manjšina sredi sestradanega in izčrpanega ljudstva?

Dr. Henrika Tumo je upravičeno skrbela usoda skoro tretjine slovenskega naroda, ki bi po zlomu Avstrije pripadla Italiji, zato je vztrajno zagovarjal in utemeljeval svoje avstrijsko stališče. Vse to danes lahko objektivno ocenimo (v svojih spominih pišem o Tumi z vsem dolžnim spoštovanjem), ne moremo pa razumeti, da je dve leti pozneje na kongresu Socialistične stranke Italije v Bologni prebral resolucijo, da se slovensko delavstvo v Primorju odpoveduje organizacijski avtonomiji v okviru skupne socialistične stranke — se pravi

odpoveduje avtonomiji, katero si je bilo naše delavstvo priborilo že znotraj bivše skupne avstrijske socialno-demokratske stranke. Dušan Kermavner ne ve — se razume — o tem ničesar povedati. O Tumovem vztrajanju na avstrijskem stališču do zadnjih dni vojne se prav tako dela nevednega.

Njegov način polemiziranja je sila preprost, ni pa lojalen. Kar ni v skladu z njegovim konceptom, prezre; kjer se mu zdi potrebno, spreminja smisel besedi. Po tej metodi očita v tem sestavku »Našim razgledom« ob viharni plohi besed, da »utegne ostati nezavrnjena« moja teza, da je šestojanuarsko diktaturo »izzval v existenco (čuden slog!) — hrvaški separatizem — takratne kmečko-demokratske koalicije!« Le kje je odkril te »moje« besede? V odgovoru v »Naših razgledih« sploh ne omenjam kmečko-demokratske koalicije. To koalicijo je Kermavner k mojim besedam samovoljno pritaknil, da zbeга nepoučenega bralca, za katerega je hkrati tako hudo v skrbeh. V omenjenem odstavku pravim, da je hrvaški separatizem dal priložnost velesrbski buržoaziji in nosilcem šestojanuarske diktature, da so se tem laže polastili hegemonije. Mar to ni res? Mar želi Kermavner dokazati, da so določeni hrvaški separatistični krogi pošiljali ustaše na Janko pusto in v Italijo, da bi se po opravljeni nalogi borili doma za demokratizacijo Jugoslavije? Le o tem separatizmu je v omenjenem mojem polemičnem članku in v citiranem odstavku govoril in ne o kmečko-demokratski koaliciji, ki je sploh ne navajam.

Morda želi Kermavner dokazati, da sem z obsojanjem hrvaškega ustaškega separatizma skušal opravičiti šestojanuarsko diktaturo? Tudi to je možno. Toda naj mi bo kljub temu dovoljeno obsojati še danes vsak separatizem, separatizem take vrste, kakor je bil ustaški, pa še posebej.

Dr. Kermavner je vpletel v to svoje razpravljanje tudi moje osebno življenje. Zanima ga, zakaj v svoji knjigi tako malo pišem o sebi: kakor da me ni, kakor da bi me sploh ne bilo. No, lahko mu takoj povem, da ne govorim rad o sebi; ne zdi se mi potrebno. Nisem Goethejevega mnenja, da so le tisti spomini pomembni, ki prikazujejo rast posameznega človeka. Rast posamezne osebe je za zgodovino manj važna. Bolj pomemben in poučen je prikaz družbenega dogajanja, časa, razmer in bojev, sredi katerih je človek prebil svoj vek. Zanima ga, kako sem se šolal, kakšne poklice sem opravljal. Naj mu bo! — Ko me je avstrijska policija preganjala iz kraja v kraj, ni bilo še »rdeče pomoči« in drugih podobnih organizacij, zato sem si pomagal, kakor je naneslo. Nekaj časa sem pleskal ladje v miljski ladjedelnici (slab pleskar), nato sem se zaposlil z zidarskim delom (slab zidar), ko sem moral tudi to delo zapustiti (policija mi je bila spet za petami), sem postal prodajalec (slab prodajalec, prodajal sem blago pod ceno, skoraj bi bil trgovca uničil), nazadnje pa sem bil — o groza! — celo uradnik pri delavskih zadrugah (slab uradnik). Do pomočnika se nisem nikoli povzpел. Pomočnik mora obvladati svojo stroko, jaz pa sem bil po sili razmer le človek brez stroke. Ker sem se moral nazadnje le za nekaj odločiti, sem se odločil za nevhvaležni novinarski poklic — kar v dveh jezikih (tudi v italijanskem). Pri tem poklicu sem ostal vse življenje do danes.

Šolal se nisem kdovekaj, nisem utegnil; zanimivo pa je, da sem se naposled po čudni igri usode le dokopal do mature v Beogradu. S komaj zadostno oceno (skoro bi bil padel!). Mar je vse to važno? Kermavner meni, da moje šolanje ni bilo dovolj sistematsko. Že mogoče, toda če sistematsko šolanje izoblikuje tako strastne pikolovce, kot je dr. Kermavner, mi ni žal, da nimam diplome.

Ljubši mi je jasen, pregleden način mišljenja in razlaganja. Na vse stvari gledam kompleksno; cenim sicer analizo, toda bližja mi je sinteza.

Kermavner mi zameri tudi mojo kritično sodbo o samoukih. Čudno, da ni uganil, da sem hotel s to sodbo samo poudariti, da kvaražugonov ne manjka nikjer, ne med samouki in ne med intelektualci. Za njegovo laskavo sodbo o mojem »velikem obzorju« in »izredni talentiranosti« zares hvala. Vsaj to mi priznava. Vidim, da je tudi v njem še iskra človeškega.

Dovolj! V svoji knjigi pojasnujem stvari, zaradi katerih me dr. Kermavner vrti na ražnju. V tej knjigi je tudi številka, pod katero je v rimskem državnem arhivu shranjeno poročilo, ki ga je poslal tržaški guverner rimski vladi v zvezi z mojim pismom izvršnemu odboru socialistične stranke v Trstu. Dr. Kermavner celo dvomi, ali sem to pismo zares poslal v Trst. Ker sem potrpežljiv in človek dobre volje, mu to sicer odpuščam, zakaj naposled utegne dr. Kermavner podvomiti celo o mojem bivanju.

Rudolf Golouh

RAZGLEDI

LEOPOLD STAFF

(1878 — 1957)

Ko je pred desetimi leti za vedno umolknil Leopold Staff, je poljska književnost izgubila pesnika, ki je več kot pol stoletja stal v njenih prvih vrstah.

Rodil se je v Lvovu kot sin slaščičarja češkega rodu, dovršil tam klasično gimnazijo, študiral na lvovski univerzi pravo, a se po dveh letih prepisal na romanistiko, nadaljeval študije v tujini — v Parizu in v Italiji, vmes pa doma pripravljaval svoje pesmi za tisk.

Pesniti je začel že v gimnaziji, bil sprva pod vplivom Słowackega in Kasprowicza, pozneje pa se je poglobljal v poezijo francoskih parnasovcev in simbolistov ter v Nietzschejeva dela, ki je nekatera tudi prevedel. Kot nekoč mladi Słowacki, je tudi mladi Staff želel »evropeizirati« poljsko poezijo, ji približati velike umetnine drugih evropskih pa tudi neevropskih narodov. Pripravil je izbor iz francoske lirike, prevajal Leonarda da Vinci in Michelangela, Goetheja in kitajsko liriko, srednjeveške legende in latinsko poezijo Jana Kochanowskega. Ker se je preživljal s književnim delom, je objavil tudi mnogo prevodov nevezane besede, vse to seveda ne takoj, temveč v svojem dolgem, plodnem življenju.

Kot mlad lirik je nastopil z zbirko *Sanje o moči* (1901) in z njo takoj zaslovel. Odklonil je dekadenco življenjsko naveličanost in apoteozo smrti kot modno pozo in se z mladostnim zanosom navduševal za ustvarjalno življenje, za pogumno dejanje, kot ga upodablja v programskem sonetu *Kovač*. Želja, da bi zavladal nad kaosom, se kaže tudi v obliki teh pesmi, ki so v njih združene simbolistične podobe s parnasovsko jasnostjo.

Ceprav je bil Staff obdarjen z izredno bogato pesniško domišljijo, se ji ni prepuščal, kot je to delal Tetmajer in drugi mladopoljski poeti, temveč jo obvladoval z razumom. Prav ta umetniška disciplina, to ravnotežje med buj-